

UTSIKT

MED TAKEN FULLA AV SOLCELLER

PERMAKULTUR

"VALL ÄR GRUNDEN TILL ALLT"

BJÖRNINVENTERING I VÄRMLAND

UTGIVARE

Länsstyrelsen Värmland

651 86 Karlstad

010-224 70 00

varmland@lansstyrelsen.se

ANSVARIG UTGIVARE

Roger Bergqvist 010-224 72 13

roger.bergqvist@lansstyrelsen.se

REDAKTION

Emma Mickelin

Roger Bergqvist

Malin Eliasson

Maria Sundqvist

Petra Umeland

Lise Wichmann Hansen

FORMGIVNING Katarina Zeplien

FOTO Sid 3: Blåbär-Mostphotos, Spillning-Viltskadecenter. Sid 4: Droppe-Mostphotos. Sid 5: Kartor-SMHI. Sid 6: Sol-Mostphotos. Sid 10-11: Hushållningssällskapet Värmland. Övriga: Länsstyrelsen Värmland.

TRYCK Lenanders Grafiska AB

UPPLAGA 4 000 ex

ISSN NR 284-6845

PUBL.NR 2017:20

TIDNINGEN FÖR LANTBRUK OCH LANDSBYGD I VÄRMLAND

Första numret gavs ut 1993. Tidningen vänder sig till lantbrukare och andra som är intresserade av landsbygdsfrågor i Värmland och tar bland annat upp landsbygds- och företagsutveckling, odling, djurhållning, ångar och ett rikt odlingslandskap, rovdjur samt stöd och kurser.

Utsikt kommer ut med fyra nummer per år och produceras delvis med pengar från Landsbygdsprogrammet.

Det är gratis att prenumerera - skicka dina adressuppgifter till tidningens utgivare och märk din post med "Lantbruk/tidningen Utsikt" - även adressändringar skickas hit.

Har du tips och idéer kring tidningens innehåll? Kontakta oss i redaktionen!

Länsstyrelsen
Värmland

Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling: Europa investerar i landsbygdsområden

Notiser

Viktiga datum för jordbrukarstöden som berör Värmlands län Information från Jordbruksverket.se

10 oktober

Har du ett åtagande om minskat kväveläckage från programperioden 2007-2013 eller 2014-2020? Då är den 10 oktober tidigaste datum för brytning av fånggrödorna vallgräs eller vallgräs i blandning med vallbaljväxter, vitsenap, rättika eller oljerättika.

31 oktober

Senast den 31 oktober ska du ha skött din jordbruksmark enligt reglerna för gårdsstödet.

Om du söker kompensationsstöd ska du ha skördat eller låtit beta dina grovfodergrödor, betesmarker och slätterängar.

Om du söker eller har ett åtagande för vallodling ska du ha skördat eller låtit beta vallen senast den 31 oktober.

Om du söker eller har ett åtagande för betesmarker och slätterängar ska du ha slagit och fört bort skörden eller låtit beta marken senast den 31 oktober.

1 november

Om du sår in vallfrö i en huvudgröda på en ekologisk fokusareal får du bryta insådden tidigast den 1 november.

1 januari 2018

Om du söker eller har ett åtagande för minskat kväveläckage får du bryta fånggrödorna höstråg och westerworldiskt rajgräs tidigast den 1 januari 2018.

Om du söker eller har ett åtagande för minskat kväveläckage och har sökt utbetalning för vårbearbetning får du jordbearbeta tidigast den 1 januari 2018.

PRIS TILL "ÅRETS SLÄTTERGUBBE"

Länsstyrelsen Värmland delade för sjunde gången ut priset "Årets slättergubbe" till den eller de som usetts till årets värmländska ängsbrukare. Utmärkelsen gick i år till Einar, Stina, Roland och Lennea Sundkvist från Humsjön i Gräsmark. Till vänster i bild syns även Maria Sundqvist vid länsstyrelsens lantbruksenhet. I juni fick pristagarna ta emot diplom och blommor som landshövding Kenneth Johansson delade ut.

Motiveringen till priset är att de "på ett förtjänstfullt sätt under många år ha skött traditionella hackslåttnmarker i Värmlands län och därigenom bidragit till att bevara ängsmark och ängsbruk".

DAGS FÖR NY BJÖRNINVENTERING

På hösten är det inte bara vi människor som är i skogen och plockar bär. Björnen är en annan mycket flitig bärätare och i Värmland kan man i princip stöta på björn i hela länet.

Värmland ligger i kanten av björnens utbredningsområde i Sverige, och när björnarna senast räknades här uppskattade man stammen till 17 björnar. Detta var 2012 och nu är det dags att räkna igen!

De flesta björnar som finns i Värmland är hanar men i början på augusti fick vi bekräftat, genom en viltkamera i norr, att det även finns en hona med tre ungar.

Hjälpa till att inventera

Risken, eller chansen, att stöta på björn när man är ute är ändå väldigt liten och vi på Länsstyrelsen hoppas att du fortfarande vill bege dig ut i skogen och hösta av naturens skafferier. Samtidigt vill vi att du håller ögonen öppna för spår som björnar kan ha lämnat efter sig. Och det är björnbajs vi är intresserade av. Det är oftast lättast att hitta längs med eller på skogsbilvägar, så sakta ner och håll ögonen öppna!

Eftersom björnar sover om vintern kan man inte räkna dem med hjälp av spårning, som vi gör med de andra stora rovdjuren. Därför behövs det många spillningsprover som DNA-testas för att reda ut hur många

individer man har hittat. Sedan gör man en populationsberäkning på resultatet för att försöka komma fram till hur många björnar som finns i länet.

Om du inte vill stöta på björn i skogen så kan du prata eller sjunga lite för dig själv, eller ha med en kompis att prata med. Björnar har, liksom andra djur, oftast mycket bra koll på oss människor i skogen och försöker nästan alltid undvika att träffa på oss.

Om du ser en björn eller spår efter en kan du gärna rapportera det på Skandobs, som är en app för rovdjursobservationer.

DAVID HÖÖK
LÄNSSTYRELSEN VÄRMLAND
010-224 72 56
DAVID.HOOK@LANSSTYRELSEN.SE

KARI LANGÖEN
LÄNSSTYRELSEN VÄRMLAND
010-224 72 51
KARI.LANGOEN@LANSSTYRELSEN.SE

Two björns spillningar. Björns spillning innehåller mycket bär så här års, särskilt kräkbär och blåbär.

Grävlingstolett.

Älgspillning.

Grävling- och älgspillning kan misstas för björns spillning. På sommaren får älgar, och även andra klövdjur, en lösare avföring - inte den tydliga pelletsformade avföring som man kan se ligga i skogen. Grävlingar bajsar ofta på samma ställe, vilket gör att det kan se ut som en stor hög med spillning, men tittar man noga kan man se att spillningen har olika ålder.

Björns spillningsinventeringen...

i Värmlands län pågår fram till 31 oktober, spillningen ska samlas in med ett särskilt provkit.

En lista på var dessa kit kan hämtas ut samt mer information om hur du samlar in spillning finns på www.lansstyrelsen.se/varmland

Du kan också kontakta oss via vilt.varmland@lansstyrelsen.se eller 010-224 7140

Ett blötare och varmare Värmland

- klimatförändringarna påverkar oss också!

Framtidens förändrade klimat kan påverka jordbruket i stor grad – även i Värmland. Det här är den första artikeln i en serie om framtidens klimatförändringar i Värmland och hur jordbruket kan komma att påverkas, men även om hur jordbruket påverkar klimatet. Artikeln bygger på SMHI:s länsvisa klimatanalyser.

Idag är en majoritet av världens klimatforskare överens om att våra utsläpp av koldioxid och andra växthusgaser orsakar klimatförändringar. Det märks både globalt och regionalt och Värmland är inget undantag. Klimatförändringarna påverkar vårt väder – främst genom att medeltemperaturen i länet ökar samtidigt som det blir en ökad nederbörd. Hur stora klimatförändringarna blir i framtiden beror på hur stort det fortsatta utsläppet av växthusgaser blir.

Denna artikel är den första i en serie av två. I den här artikeln kommer vi att beskriva framtidens klimatförändringar i Värmland. Nästa artikel kommer att handla om hur det värmländska jordbruket kan komma att påverkas av klimatförändringarna.

Förändringen ligger i våra händer

Klimatet i Värmland har redan börjat förändras sedan perioden år 1961–1990, som brukar användas som referensperiod. Idag (perioden år 1991–2012) är det 0,9°C varmare än då (1961–1990). Vi vet inte i dagsläget hur stora klimatförändringarna blir framöver. Klimatforskningen utgår därför från två olika scenarier när man försöker beräkna hur klimatet kommer

att förändras. Dessa scenarier kallas för RCP4.5 och RCP8.5. Den ena, RCP4.5, utgår ifrån en måttlig befolkningsökning och att utsläppen av koldioxid begränsas genom en rad olika åtgärder vilket gör att utsläppen är som störst omkring år 2040 för att sedan minska. För RCP8.5 görs antaganden om en kraftig befolkningsökning i kombination med en fortsatt ökning av utsläpp på grund av bristande åtgärder. Den viktigaste faktorn för mängden växthusgaser i atmosfären är vår framtida användning av fossila bränslen.

Varmare

Huvuddragen i SMHI:s senaste klimatanalys, som beskriver klimatet fram till år 2100, visar att vi i Värmland kan förvänta oss en ökning av årsmedeltemperaturen. Årsmedeltemperaturen under perioden 1961–1990 för hela Värmlands län var 4,4°C. För båda klimatscenerierna är det tydligt att det sker en ökning av årsmedeltemperaturen med mellan 3 och 5 grader. Det handlar alltså om en årsmedeltemperatur i slutet av seklet på 6–8°C i södra delen av länet och 4–6°C i norr.

Vi går mot allt mildare vintrar i Värmland och vi kan förvänta oss färre dagar med snötäcke i hela länet i framtiden. Vid Klarälvens mynning kan antalet dagar med skidföre gå från 30 dagar till 0–5 dagar omkring år 2100. Alla årstider väntas bli flera grader varmare fram till slutet på detta sekel. Vi kommer även att få fler riktigt varma dagar i följd – värmeböljorna blir fler. I dagsläget är det i medeltal endast 2 sammanhängande dagar per år med en dygnsmedeltemperatur på över 20°C. I slutet av seklet förväntas i medeltal 9 varma dagar i sträck i större delen av länet och uppemot 14 dagar i söder längs området kring Vänern. En följd av temperaturökningen är att årstidernas början och slut blir förändrade.

Tidigare vår och senare höst

Det varmare klimatet medför att våren kommer tidigare och att hösten håller i sig längre. Detta innebär att vegetationsperiodens start och slut förändras. Vegetationsperiodens start definieras som första tillfället på året då dygnsmedeltemperaturen överstiger 5°C under 4 dagar i följd. Framförallt är det vegetationsperiodens starttid som påverkas av klimatförändringarna. Under 1961–1990 började vegetationsperioden i slutet av april. Förändringarna innebär att vegetationsstartpunkten istället blir i början på mars i slutet av seklet. Jämfört med 1961–1990 har vegetationsperioden i stora delar av Värmlands län redan förlängts med ungefär en vecka, och ökningen fortsätter.

Enligt RCP4.5 kan ökningen generellt bli 40 dagar, medan det i RCP8.5 kan röra sig om ungefär 70 dagar vid slutet av seklet. Andra analyser pekar mot en ökning av vegetationsperioden på uppemot 100 dagar.

Både blötare och torrare

Det har redan blivit blötare i Värmlands län under de senaste 23 åren. Årsmedelnederbörden har ökat något och ökningen fortsätter successivt till ca +20 procent vid seklets slut jämfört med referensperioden 1961–1990. Det varierar dock mycket mellan åren. Nederbördsökningen är mest framträdande under vintern, och i de norra delarna av Värmland visar RCP8.5 en 40 procentig ökning av vinternederbörd i slutet av seklet.

På grund av det varmare klimatet blir det i framtiden vanligare med regn istället för snö under vintern. Under sommaren väntas dock ingen ökad medelnederbörd. Kraftiga regn och stora regnmängder under kort tid kommer att öka med ca 20–30 procent vilket ger ökad risk för översvämningar. Även torka kan bli ett problem. För även om nederbörden väntas öka i länet beräknas ändå antalet dagar med låg markfuktighet att öka från dagens 10–15 dagar per år till

20–40 dagar mot slutet av seklet beroende på scenario. Detta kan förklaras av en ökad avdunstning under sommaren, på grund av ökad temperatur, som i sin tur ger en minskad tillrinning. Mot slutet av seklet kan antalet dagar med brandrisk ha ökat från 10 dagar till uppemot 40 kring området runt Vänern.

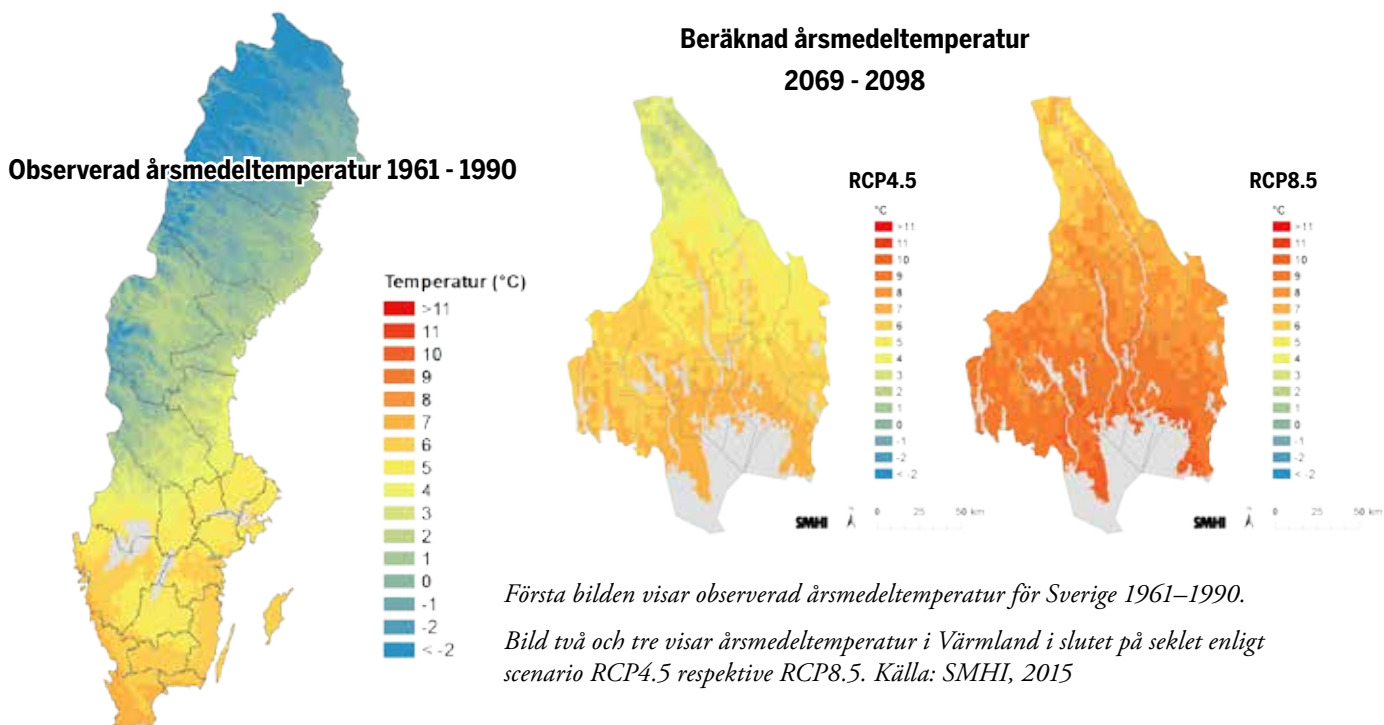
Jordbruket påverkas

Vi kan alltså förvänta oss ett varmare och torrare klimat i Värmlands län – men också blötare med större risker för kraftiga skyfall med översvämningar som följd. Då vädret påverkar jordbruket innebär det att klimatförändringarna i Värmlands län kommer att få följder för jordbruk och djurhållning. Förändringarna ger andra förutsättningar för produktionen och påverkar växtodling och grödor på olika sätt. En annorlunda vattenbalans kan ställa andra krav på både dränering och bevattning. Djurhållningens förutsättningar förändras också. I kommande artikel tar vi upp detta.

Flytande ensilage i Natura 2000-området Brosjön i Säffle kommun, augusti 2014.

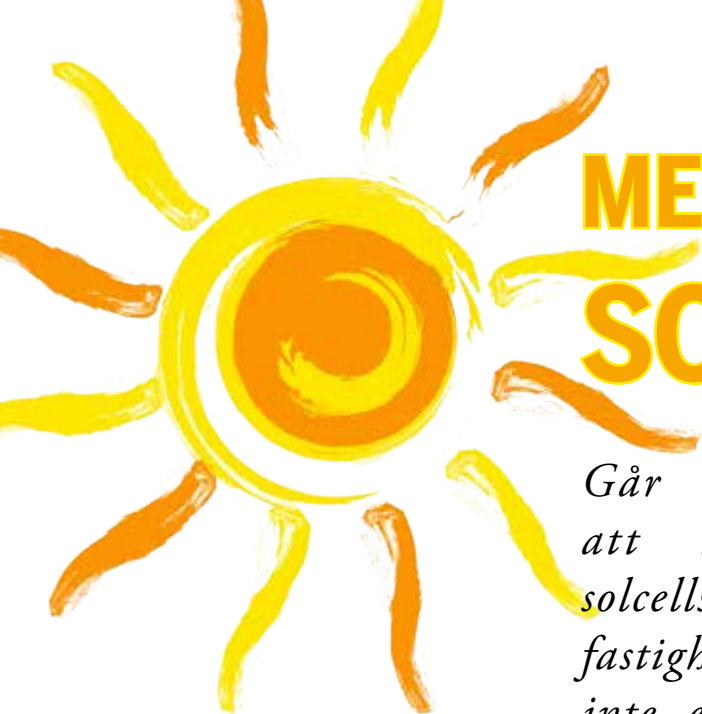
IDA AXELSSON WALL
LÄNSSTYRELSEN VÄRMLAND
 010-224 74 59
IDA.AXELSSON.WALL@LANSSTYRELSEN.SE

Första bilden visar observerad årsmedeltemperatur för Sverige 1961–1990. Bild två och tre visar årsmedeltemperatur i Värmland i slutet på seklet enligt scenario RCP4.5 respektive RCP8.5. Källa: SMHI, 2015

KÄLLOR

- Länsstyrelsen Värmland, 2014. Klimatanalys – Värmlands län. Publikation 2014:02.
- Länsstyrelsen Värmland, 2017. Klimatförändringar i Värmland – Exempel på hur klimatet i Värmland kan se ut i framtiden. Publikation 2017:05
- Nylén et al., 2015. Framtidsklimat i Värmlands län – enligt RCP-scenarier. Klimatologi nr 17, 2015. SMHI

MED TAKEN FULLA AV SOLCELLER

Går du i tankar att installera ett solcellssystem på din fastighet? Då är du inte ensam! Intresset för solceller har ökat de senaste åren.

Solceller på uthuset - en härlig känsla att producera sin egen förnyelsebara energi säger ägaren Gabriella Uhrdin.

Energikontor Värmland anordnar bland annat mässor om solenergi på olika orter i länet tillsammans med kommunernas klimat- och energirådgivare. Dit kan de som är intresserade av frågan komma och få både bra information om solceller men också träffa både kommunens klimat- och energirådgivare och olika solcellsleverantörer för att få konkreta tips på hur man kan gå vidare. Hittills i år har de anordnat mässor på fyra orter. Sunne är en av dem.

- Intresset är stort! Över 60 personer kom vilket var över förväntan, berättar Tina Näslund som är klimat- och energirådgivare i Sunne och Torsby kommuner. Vi hade även en liknande mässa i Torsby under senvintern och

intresset var stort även där! Det största intresset ser vi bland privatpersoner.

Att priserna på solceller har sjunkit samtidigt som antalet leverantörer blivit fler tror Tina har bidragit till att antalet som installerar solceller ökat de senaste åren. Investeringen kan bli en lönsam affär, på sikt. Tina berättar även att av de som kom på mässan i Sunne är det flera som tagit in offerter från solcellsleverantörer, och några har även tagit nästa steg och bestämt sig för att installera solceller.

- Jag brukar rekommendera att man tar in offerter från minst tre olika leverantörer, för att sedan kunna jämföra och välja den man tycker är bäst, säger Tina.

Kommunens klimat- och energirådgivare kan hjälpa till i processen både innan och efter offerter har tagits in.

Statligt stöd till nätanlutna solcellssystem

Regeringen vill att Sverige ska få mer energi från solen och avsätter därför pengar, hittills årligen, för investeringsstöd till solceller.

FAQ - STÖD TILL SOLCELLER

Vem kan söka stödet?

Stödet ges till alla typer av aktörer; företag, offentliga organisationer samt privatpersoner.

Vad kan man få stöd för?

Installation av alla typer av nätanlutna solcellssystem och solel/solvärme-hybridsystem.

Hur stort är stödet?

Stödnivån är högst 30 procent till företag och 20 procent till övriga, dock maximalt 1.2 miljoner kronor per solcellssystem. De stödberättigande kostnaderna får heller inte överstiga 37 000 kr plus moms per installerad kilowatt elektrisk toppeffekt.

Det finns även stöd till investering i en batteribank för att lagra solenergi.

Stöden söks i länsstyrelsens e-tjänst på www.lansstyrelsen.se/varmland.

Gå in på "E-tjänster och blanketter" - "Sök bidrag och stöd" - Skriv **solceller** i sökrutan.

Stödet söks hos Länsstyrelsen. Även där kan man se att intresset för solceller är stort. Sedan stödet infördes 2009 har Länsstyrelsen beslutat om närmare 22,7 miljoner kronor fördelat på 222 ansökningar.

- Just nu har vi 214 ansökningar inne, av dem är 168 från privatpersoner, berättar Åsa Davidsson, handläggare för solcellstödet på Länsstyrelsen Värmland.

Eftersom det är många som söker stödet räcker pengarna som tilldelas Länsstyrelsen - hittills varje år - inte riktigt till. De ansökningar som inte pengarna räckt till ligger kvar och får vänta in nästa tilldelning. Det gör att man kan få vänta på att få ett beslut om stöd. Därför är det en bra idé att söka stödet i god tid!

- Nu väntar vi in höstbudgeten för att se vad som väntar framåt, säger Åsa.

Om man inte vill vänta så kan investeringen påbörjas innan beslutet fattas av Länsstyrelsen, men då sker det på egen risk. Därför måste en alternativ finansiering finnas ifall stödet inte beviljas eller pengarna inte räcker till alla som söker.

- Det är okej att sätta igång utan att ha fått bidrag beviljat, det behövs inget särskilt tillstånd för det. Det viktiga att veta är att företag måste ansöka om stödet innan projektet börjar, en privatperson kan ansöka upp till ett halvår efter att projektet startat, säger Åsa.

Ladugårdstak med solceller

Edsbergs gård ligger i Segerstad strax utanför Karlstad. Gården drivs av bröderna Per och Bengt och producerar både spannmål och KRAV-märkt griskött.

För tre år sedan tog bröderna beslutet att investera i ett solcellssystem. Satsningen på solenergi var helt i linje med deras ekoprofil. 250 kvadratmeter solpanel monterades på taket till en av ekonomibygnaderna och ger cirka 37 000 kWh/år. Förra året utökade de ytan till 500 kvadratmeter.

- Det är riktigt bra placering av de nya solcellerna. Takets lutning i kombination med läget ger mycket god upptagning, berättar Per.

Den nya anläggningen beräknas producera drygt 40 000 kWh/år. Tillsammans kommer anläggningarna producera el som täcker ungefär 30 procent av gårdens totala elförbrukning.

Överskottet säljs till ett elbolag men det mer lönsamt att själva förbruka den el som de producerar.

- För maximal lönsamhet behöver man förbruka den el som produceras under årets alla dagar och vår verksamhet kräver att både ventilation och kvarnar är på och används året om, säger Per.

Per berättar vidare att även om det är mindre sol i Sverige än många andra länder så har vi ett bra klimat för solceller; neder-

börden gör att solpanelerna hålls renare och det blir inte så mycket damm här som annars skulle lägga sig som ett ytskikt på panelerna och minska upptagningen.

Solceller på uthuset

Gabriella Uhrdin bor i Gunnarskog i västra Värmland. För Gabriella har det alltid varit viktigt att leva så hållbart som möjligt och när möjligheten och förutsättningarna blev de rätta tvekade hon och hennes man inte en sekund att skaffa solceller.

- Att kunna producera egen förnyelsebar energi kändes mycket lockande och vi började tänka på om vi hade någon lämplig plats för solceller, berättar Gabriella.

Det visade sig att taket på ett av uthusen låg i nästan perfekt läge. De lämnade in en ansökan om stöd till Länsstyrelsen relativt omgående men det var många som sökte stödet och de fick vänta tills regeringen satte av mer medel till investeringsstödet.

- Vi fick vänta på besked och jag tror att det tog ungefär 1,5 år innan vi fick det positiva beslutet om stöd, berättar Gabriella.

Under perioden från att de började fundera på att installera solceller och gjorde en lönsamhetskalkyl till att de genomförde själva investeringen sjönk elpriset, men Gabriella säger att det fortfarande var en god affär.

- Vi producerar ungefär hälften av den el vi gör av med på ett år själva. På sommaren använder vi endast solex och säljer överskottet till ett elhandelsföretag. Det fungerar väldigt smidigt. Det är dessutom väldigt roligt att se hur mycket el som våra svarta plattor på taket producerar, se hur det förändras i olika väder och under olika årstider! Sommarkdagar ger såklart mest, men även soliga dagar i mars ger bra, säger Gabriella.

ÅSA STRÄLMAN
LÄNSSTYRELSEN VÄRMLAND
010-224 73 37
ASA.STRALMAN@LANSSTYRELSEN.SE

*Solceller på Edsbergs gård.
Anläggningen beräknas leverera
30 procent av gårdens elbehov.*

Begreppet **Permakultur** myntades i Australien 1978. Målet för permakultur är ett hållbart samhälle, som skapar meningsfullt arbete, bättre miljö, hälsa, solidaritet och säkerhet. Permakultur är ett samarbete med naturen, med omsorg om människorna och om jorden för att skapa miljöer som bygger på ömsesidigt positivt beroende i kvarter, byar eller företag.

Kärnan i permakultur är design som används för att planera mänskliga aktiviteter bättre. Till exempel för att tänka igenom hur man kan fånga och lagra den energi som flödar genom systemet i form av sol, vind och vatten. Man strävar efter att bygga nätverk och sluta så många kretslopp som möjligt.

De flesta specialredskap som familjen Perkins/Amselem köpt in går inte att få tag på i Sverige utan måste importeras.

Hönorna i sina mobila hus och hagar.

Grönsaksbäddarna är 0,5*10 m långa och utformade för att fungera optimalt med de redskap som köpts in, allt för att spara tid i arbetet med sådd, rensning och skörd.

Permakultur

– Hållbar odling efter gårdens förutsättning

Ridgedale Permaculture i Västra Ämtervik drivs av Richard Perkins och Yohanna Amselem. Deras filosofi är att bruka marken på ett hållbart sätt utefter gårdens förutsättningar, enligt permakulturmetoden.

Det innebär att jorden odlas på ett hållbart uppbyggande sätt utan kemisk bekämpning eller inköpt konstgödsel.

Vid ett besök hos familjen berättar Richard entusiastiskt om deras sätt att bruka och driva gården. Det är ett helhetstänk kring allt från hur odlingsbäddar designas till hur djuren flyttas runt i ett rotationssystem för att få nytta av gödsel, minska foderförbrukning och ge djuren en friare tillvaro. För fyra år sedan köpte de gården och påbörjade odlandet av grönsaker. Efterhand har de fyllt på med värphöns, slaktkycklingar, grisar, får och kor. Richard betonar vikten av vallgrödor på en gård. Bland annat fungerar den som ogräsreglerare men är också en viktig kretsloppsgröda. Vallen tar upp näringsämnen från både mark och luft som sedan kommer betande djur till nytta. Gödseln från betande djur kan användas till grönsaksodling.

Odla jord

Grundtanken i odlingen är att ”odla jord” alltså att man med tanke på maskar, svampar och nedbrytande insekter bygger en jord som mår bra. Då kommer grönsakerna trivas och risken för sjukdomar och näringsbrist minimeras.

Odlingsbäddarna är optimalt utförda för att kunna skötas rationellt men med

handkraft. De byggs oftast upp genom att gödsel läggs rakt på den gräsyta som är tänkt att odlas, sedan fylls det på med kompost. Ett riktigt tjockt lager, så att allt gräs och ogräs kvävs.

På Ridgedale är alla odlingsbäddar 0,5 meter breda och 10 meter långa. Det har visat sig vara den optimala storleken för att kunna sköta allt på ett lätt sätt. Gångarna är täckta med flis för att hindra ogräs att komma upp. Allt sköts enligt ett plöjningsfritt koncept då plöjning, enligt Richard, förstör balansen i jorden och i många fall även bildar en plogsula som effektivt stoppar kapillariteten. Familjen använder ett redskap som bryter plogsulan i de fall det behövs. Förhoppningsvis kommer den inte behöva användas så många år framöver eftersom inga nya plogsulor bildas.

Skötsel och skörd av bäddarna sker för hand men vissa specialredskap har köpts in för att förenkla arbetet (se bild 3). Bäddarna fylls även på efterhand med mer organiskt material. Richard menar att det är minimalt med ogräsrensning på deras gård, allt tack vare täckningen med kompost och gödsel. Vintertid täcks även öppen jord med markduk för att minimera näringsförluster och minska ogräsrisken.

Agroforestry – skogsjordbruk

På de fyra år som Richard och Yohanna har ägt gården har även mängder med fruktträd, bär- och vinbuskar planterats och träd såsom pil, ek och valnöt har satts ut både på åkrar och i kanterna av dem. Träden och buskarna kommer framöver fungera som vindbrytare och bidra med skugga, bär, frukt och biologisk mångfald.

Även dammar har byggts för att samla upp regnvatten och bidra till mer fukt i landskapet. Fiskar och ankor bebor dammarna och ankorna fungerar lite som ett levande lockbete för de eventuella rovdjur

som letar sig fram, så att inte värphönorna och slaktkycklingarna råkar illa ut.

Mobila höns hus

Under växtodlingssäsongen går alla fjäderfå utomhus på fålten. De har mobila höns hus med flyttbara elstängsel runt om som flyttas varje dag. På så sätt får hönorna ständigt nytt bete. Förutom den positiva effekten gödseln ger hjälper även hönornas sprätande till att lufta vallen och de äter även upp skadeinsekter. För hönorna ger det extra protein och näring. Slaktkycklingarna vistas på ett liknande sätt och flyttas runt på grönbete fram till den dag då de slaktas på gårdens egna slakteri. Ridgedale har även grisar, får och kor till husbehov, men de fungerar samtidigt som en viktig resurs i jordbruket.

EMMA MICKELIN
LÄNSSTYRELSEN VÄRMLAND
010-224 72 71
EMMA.MICKELIN@LANSSTYRELSEN.SE

Familjen Perkins/Amselem

GREPPA NÄRINGEN

Bättre kontroll på utfodringen

Med Greppa näringens foderstatsmodul får du en ordentlig genomgång av besättningens utfodring i syfte att minska klimat- och miljöbelastningen och samtidigt förbättra foderekonomi och produktion. Både mjölk-, nötkött-, gris- och lammproducenter kan boka ett rådgivningsbesök för denna modul.

I rådgivningen går vi igenom nuvarande produktion på gården och gör en uppföljning med fokus på kväve, fosfor och klimat. Med detta som bakgrund diskuterar vi sedan förbättringsmöjligheter i produktionen och utfodringen med minskad miljöbelastning och ökad lönsamhet som mål. Om rådgivningen ska vara meningsfull bör man ha foderanalyser på vallfodret. Det är en fördel om även de viktigaste mineralerna är analyserade för att se markens mineralstatus och kunna välja rätt mineralfoder.

Gällserud gård har riktningen klar

Thomas Eriksson, Olle Nilsson och Gustav Pettersson på Gällserud har insett att det som är bra för miljön också är bra för plånboken. Man har ett genuint intresse av att utveckla och 2016 tilldelades gården utmärkelsen Värmlands Nötköttsproducent, bland annat för sin förmåga att testa och vara lyhörda för nya idéer.

Ta hjälp av Greppa Näringens foderstatsrådgivning

Gällserud har varit med i Greppa Näringen sedan starten i Värmland år 2011 och har bland annat tagit hjälp av foderrådgivare. Man har insett att djur som är friska och har bra tillväxt är både lönsamma och miljöeffektiva. Ett näringsriktigt vallfoder och en bra utfodringsplanering är en bra start för att uppnå detta. Mycket har gjorts på gården under senare år för att effektivisera produktionen. Det har lett till att gården har minskat sin klimat- och miljöpåverkan per kilo producerat nötkött.

Några viktiga åtgärder Gällserud har gjort för att få effektivare produktion och en mer anpassad utfodring:

- Vallfodret analyseras och styrs till rätt djurgrupp. Man analyserar också 10 mineraler för att få en uppfattning om markens mineralinnehåll och kunna välja rätt mineralfoder till djuren. Vallfodret är djurens största mineralkälla och då är det en fördel att veta innehållet.
- Ungdjuren vägs vid upprepade tillfällen, särskilt mot slutet av uppfödningen. Slakten planeras för varje djur.
- Förbättrat djurmaterialet för att få kalvar med högre tillväxtförmåga och övergång till tyngre kötttraser.
- Ändrad uppfödningmodell från stut till ungtjur.
- Ungtjurarna utfodras med krossensilerad spannmål enligt KRAVs regler med tillskott av proteinfoder vid 6-9 månaders ålder.
- Minskat foderspill genom att ensilaget snittas vid skörd. Man är noga med att ha vassa knivar i snittvagnen.
- Vallarna läggs om oftare och i samband med omläggning gödslas de med stallgödsel.
- En välplanerad betesstrategi med högt betetryck på försommaren och fällbyten.

"Kostnadsfri rådgivning som både lantbrukare och miljön tjänar på!"

I Greppa näringen jobbar vi med att minska foderspillet. Hur mycket foder som går åt per ko och år varierar mycket mellan olika gårdar. (Bilden är inte från Gällserud gård).

Ett högt betetryck på försommaren och fler fällbyten har ökat kalvarnas tillväxt på bete

Ökad tillväxt hos tjurkalvarna

Tjurkalvarnas tillväxt har ökat betydligt och djuren kan slaktas vid lägre ålder vilket minskar foderförbrukningen och miljöbelastningen per kilo kött. För några år sedan kastrerades alla tjurkalvar och föddes upp på bara grovfoder. Tidigare hade de en tillväxt på cirka 900 gram/dag och slaktades vid 24-26 månaders ålder. Nu låter man istället en stor del av tjurkalvarna gå som vallfodertjurar. Tillväxterna har ökat till 1600 gram per dag och slakt sker vid 15 månaders ålder med slaktvikter på 380-400kg. Mot slutet av uppfödningen växer ungtjurarna 1900 gram/dag. Det förbättrade resultatet är en effekt av förbättrad vallkvalité, kraftfoder enligt KRAVs regler (mestadels egenodlad spannmål) och förbättrat djurmaterial med ungtjur och större andel tunga kötttraser i djuren.

Gällserud jobbar vidare för att bli ännu bättre

Nästa vår ska man prova att gödsla vallarna med flytgödsel tidigt på våren för att tillföra kväve vilket höjer proteinvärdena i förstaskörden. En tidig förstaskörd med hög smältbarhet och energihalt är ofta bästa fodret. I rådgivningen har vi erfarenheten att bland annat många ekologiska gårdar har onödigt låg proteinhalt i förstaskörden. Proteinet behövs särskilt till de unga djuren, efter avvänjningen. Vid 6-10 månaders ålder har kalven sin högsta tillväxtförmåga. När ungdjuren växer kan sedan proteinhalten i fodret succesivt minskas. Att lägga på stallgödseln på våren ger bra utnyttjande och liten risk för kväveläckage.

KARIN GRANSTRÖM
HUSHÅLLNINGSSÄLLSKAPET VÄRMLAND
070-257 67 60
KARIN.GRANSTROM@
HUSHALLNINGSSALLSKAPET.SE

Grunden i att styra utfodringen är vallfodrets innehåll. Här borrar Thomas i plansilo för att få ett representativt foderprov att skicka in för analys.

FAKTA GÄLLSERUD GÅRD AB

KRAV-CERTIFIERAD

AREAL: 650 HEKTAR

ODLING: VALL, HAVRE OCH VETE

DJUR: 500 - 600 DJUR VARAV 100 DIKOR, UTÖKNING ÄR UNDER PLANERING

DRIVER TILLSAMMANS MED FYRA ANDRA GÅRDAR
"MOLKOMSBÖNNERA HB" MED BL.A. MASKINSAMARBETE

Greppa Näringen är ett nationellt rådgivningsprojekt som erbjuder kostnadsfri rådgivning som både lantbrukare och miljö tjänar på.

Målet är minskade utsläpp av klimatgaser, minskad övergödning och säker användning av växtskyddsmedel.

Rådgivningsprojektet Greppa Näringen i Värmland startades 2011 och ca 90 lantbrukare har anslutit sig. I Värmland finns Greppa Näringen framförallt i vissa avrinningsområden i länets södra delar.

www.greppa.se

greppa näringen

Som mottagare av denna tidning finns du med i ett adressregister hos Länsstyrelsen Värmland

Ängsruta, *Thalictrum flavum*, är en växtart i ranunkelfamiljen. Den trivs på fuktig-blöt näringsrik mark. I Värmland har ängsruta endast hittats på några få platser. Blomman på vinjettbilden är fotograferad på Stora Sönnervassen i Lurö skärgård, av Gunnar Lagerqvist.

Ängsrutan

OM ÄNGSMARK I VÄRMLAND

LYCKAD RESTAURERING AV ÄNGSMARK

Långt norrut i Gunnarskogs socken, mellan Bortan och Bogen, finns Mjögsjöhöjden. Här bodde in på 1980-talet tre äldre syskon.

Brodern Ragnar var den som slog hackslätt med lie, men efterhand som han blev äldre minskade ytan som han orkade slå. På slutet kunde han inte längre gå, men slog ändå en liten yta hackslätt sittandes på en plasttunna.

Efter Ragnar följde en del år helt utan skötsel. Det började växa björksly i hackslättan. År 2005 var delar av området kraftigt igenväxt med 4-5 meter hög björk och om inte arvingarna Rolf och Birgitta Jansson hade restaurerat Mjögsjöhöjden hade det idag vuxit skog där. Men det är det alltså inte, istället finns här en av Värmlands mest artrika och största sammanhängande hackslättmarker.

Det var 2005 som den stora röjningen av björksly gjordes. Våren efter hjälpte Bogens brandkår till med att elda upp det tjocka lagret av gammalt visset gräs. Och sedan dess har marken slagits varje sommar och höet forslats bort. Det har även satts upp gammaldags gårdsgård runt inägan.

Resultatet är inte bara att det ålderdomliga odlingslandskapet har räddats, att gamla vägar, rösen, stenmur med mera syns - utan det har också haft mycket stor effekt på den biologiska mångfalden.

Tydligt fanns de flesta arter kvar i fröbanken, även om många av dem till

synes hade försvunnit här när det var som mest igenväxt. Numera finns en stor artrikedom med även lite ovanligare arter som t.ex. fältgentiana, slättergubbe, kattfot, slätterfibbla och brudsporre. Just fältgentianan är extra kul. Länsstyrelsens rådgivare visste att den tidigare hade funnits på Mjögsjöhöjden och letade efter den 2005 utan att hitta någon. Sommaren 2017 fanns här i storleksordning 300 blommande exemplar!

Idag är det nästa generation, Joakim Enoksson med familj, som ansvarar för skötseln. Det är ett stort arbete att slå och forsla bort höet och familjen har löst detta genom att använda miljöersättningen för att betala sig ifrån delar av skötseln men de senaste åren har utbetalningarna av miljöersättningar försenats, vilket ställt till med en del problem för både lantbrukare och hobbybrukare.

Det är bara att hoppas att Mjögsjöhöjden fortsätter visa upp landskapet såsom det en gång har sett ut, med den rika blomsterprakten som kronan på verket.

LISE WICHMANN HANSEN LÄNSSTYRELSEN
VÄRMLAND
010-224 72 78
LISE.WICHMANN.HANSEN@LANSSTYRELSEN.SE

